Буття 3:16: Божі слова до Єви після переступу

Hans-Jörg Ronsdorf · травень 2021 р. · перероблено в жовтні 2026 р.

Вірші «розділ 3, вірш 16» у Біблії мають особливу вагу. Не лише Івана 3:16, а й цей вірш із Першої книги Мойсея. Є й інші помітні вірші 3:16, що, звісно, випадковість, бо розділи було поділено й пронумеровано лише згодом, у XIII столітті, а вірші — аж у XVI столітті.

Нас цікавить, що ***означають і чого не означають*** слова, звернені до Єви, після того як вона з'їла заборонений плід і дала його також Адамові. Чи це важливо, буде видно наприкінці мого тексту. Ось кілька перекладів цього вірша:

> *До жінки Він сказав: Я дуже помножу тяжку працю твоєї вагітності, у болях ти родитимеш дітей; і до твого чоловіка буде твоє прагнення, а він пануватиме над тобою. (Elberfelder CSV, німецький переклад Біблії)*
>
> *І до жінки Він сказав: Я завдам тобі багато тяжкої праці, коли ти завагітнієш; у муках ти родитимеш дітей. І твоє прагнення хай буде до твого чоловіка, а він хай буде твоїм паном. (Luther 2017, німецький переклад Біблії)*

З цих слів я завжди виводив і тлумачив, можливо, так само, як і ви: Бог карає Єву за її переступ тим, що пологи стають надзвичайно важкими й болісними. І ще: у своїй прихильності до чоловіка вона зустрічає того, хто панує над нею. Якщо йти за буквальним змістом слів Лютера («хай буде твоїм паном», нім. *soll dein Herr sein*), то це панування — ієрархічний порядок, якого хоче Бог: чоловік — голова, жінка — помічниця.

У цьому слові, так би мовити, переводиться стрілка: як ми дивимося на жінку і на вагу, мотиви й провину її вчинку? Чималу роль тут (як і часто) відіграє переклад.

У цих двох перекладах ***тяжка праця і вагітність*** — це два іменники, пов'язані один з одним або віднесені один до одного. Але якщо прочитати цей вірш в Einheitsübersetzung чи в Zürcher Bibel (теж німецькі переклади Біблії), то впадає в око щось важливе:

> *До жінки Він сказав: Багато тяжкої праці Я готую тобі, **і** часто ти будеш вагітніти. У болях ти родиш дітей. До твого чоловіка маєш прагнення, і він пануватиме над тобою. (Einheitsübersetzung)*
>
> *До жінки Він сказав: Я завдам тобі багато тягот **і** зроблю численними твої вагітності, у болях ти родитимеш дітей. До свого чоловіка ти прагнутимеш, і він пануватиме над тобою. (Zürcher Bibel)*

В останніх двох перекладах тяжка праця й вагітність прямо не мають нічого спільного. Отже, помножено ***дві речі***: тяжку працю і вагітність.

Однозначно й дослівно, як підтвердив мені знавець івриту, сказано: «… дуже-дуже помножу Я твою тяжку працю І твою вагітність …».

Один вільний переказ передає це так: Я подвою й помножу твої тягарі й твої вагітності; з трудом і бідою ти родитимеш дітей, але твоє прагнення буде до твого чоловіка, і він пануватиме над тобою.

На цю, на мою думку, важливу особливість я звернув увагу завдяки книжці Брюса Флемінга (Bruce Fleming)[1], який передає цей вірш так:

> ***Я неодмінно помножу (1) твою тяжку працю в полі і (2) твоє зачаття.***

Потім Бог навчає жінку про те, що сталося з нею і з ними тепер, коли вони смертні й занепалі.

> ***З зусиллями ти родитимеш дітей***
>
> ***Твоє [любляче] прагнення [є] до твого чоловіка***
>
> ***Але він [бунтівливо панує над собою і] пануватиме над тобою.***

Чому ця відмінність у першій частині вірша 16 важлива? Бо через неї слова до Єви набувають зовсім іншого тону і, що ще важливіше, іншого змісту. ***Насамперед надзвичайно важливо зауважити, що в цьому Божому зверненні на Єву не падає жодне прокляття. Якраз навпаки!*** Спершу їй передрікають, що вона матиме багато труду й зусиль у хліборобстві, до якого належить і тваринництво та інша ручна праця, що підтримує життя. Слово «тяжка праця» в такій формі трапляється лише тричі і завжди означає тяжку працю в полі. Так чує це Адам (Буття 3:17): земля проклята через тебе: «У ***тяжкій праці*** будеш їсти з неї всі дні свого життя». І так згодом каже Ламех про свого сина Ноя (Буття 5:29): «Цей утішить нас у нашій роботі й у ***тяжкій праці*** наших рук через землю, яку прокляв Господь».

Адам просто взяв плід від Єви, добре знаючи про заборону, і їв. Але Боже прокляття не падає на Адама. Прокляття падає на землю. ***Ще раз благодать в Едемі.*** Наслідки — тяжка праця в добуванні їжі. Існування стає боротьбою за виживання, не так, як в Едемі. І оскільки Єва живе на тій самій землі і вони як подружжя разом ідуть, щоб упоратися з життям, її спіткає та сама тяжка праця, що й Адама. Причина — не Єва, а Адам, бо через його вчинок земля проклята.

Але тепер, у другій частині першого речення, приходить добра звістка, Євангеліє. Вагітності будуть помножені!

Попри переступ, Єва може виконувати доручення творіння: «Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю!» Попри переступ, життя триватиме далі. Буде багато нащадків. А ще важливіше: один із цих нащадків розчавить змієві голову. Змій першим почув ці слова, які Бог звертає до нього:

> *[Буття 3:15, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І ворожнечу покладу між тобою й жінкою, між твоїм насінням і її насінням; він розчавить тобі голову, а ти розчавиш йому п’яту.*

Ці слова називають первісним Євангелієм, або протоєвангелієм. ***Але вони звернені до диявола, і для нього це, безперечно, не добра звістка.*** А потім змій мусить вислухати, як Бог запевняє й гарантує, що будуть нащадки, що буде насіння жінки. Для Єви це добра звістка — так само як для Адама і для нас, яким дозволено слухати разом із ними в саду.

Так слова до Єви набувають зовсім іншого, позитивного, сповненого надії значення.

Народжувати дітей буде для Єви тяжко, так само як для Адама обробляти землю. Після гріхопадіння життя стало іншим. Коли Єва почула ці слова, вона ще не народила жодної дитини. Змій і Адам чують слова прокляття й покарання, «до» і негативне «після». Єва — ні! Бог не змінює тіла жінки, коли говорить до неї в Едемі. Проте деякі переклади звучать так, ніби Бог якось змінює жінку і перетворює народження дітей на щось лихе.

Народження дітей — ризикований процес, якщо немає медичних можливостей, як сьогодні в багатьох частинах світу. Але Бог стоїть на боці жінок. Він — їхній Помічник і Спаситель (1 Тимофія 2:15).

В образній мові Ісус сказав Своїм учням — і можна припустити, що це Той Самий, Хто говорив з Євою в саду:

> *[Івана 16:21, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Жінка, коли родить, має смуток (або: тяготу), бо прийшла її година; а коли народить дитину, то вже не пам'ятає страждання (або: болів) від радості, що людина народилася на світ.*

Автор у віршах 16-19 зводить рахунки з суворістю людського існування, особливо з творчим аспектом життя: розмноженням і добуванням їжі. Колишня безтурботність тепер змішується з тяжкою працею: добре (нащадки, їжа) приходить разом із поганим (тяжкою працею).

Крах стосунків

Якими були задумані стосунки цих двох? «Двома змістовними єврейськими словами, ***ezer kenegdo***, Бог описує, як вони призначені одне для одного. Вони створені одне для одного, з різницею лише в кілька годин. Щойно вони разом, вони мають бути плідною й задоволеною парою, яка разом живе в Едемському саду. … ***Ezer kenegdo*** — це той, хто рівний, відповідник, той, хто працює разом з іншим, бо вони допомагають одне одному, поєднуючи свої сильні сторони. … Це слово створює образ двох осіб, які стоять одна навпроти одної. Його можна перекласти як «віч-на-віч», «явно навпроти», «відповідний» чи «рівний»».[2]

Цей Божий задум тепер уже не здійснюється. Обох тепер спіткає тяжка праця, а наприкінці — смерть. І стосунки цих двох уже не ті самі. Єва звертається до батька своїх дітей, довіряється йому, хоче бути поруч із ним. Але чоловіча стать, фізично сильніша, без Божого мандата перебирає на себе провідну роль. Ставить себе над жінкою, використовує її й гнобить. Світова історія мільйони разів це підтвердила — звісно, як завжди, за винятком тих випадків, які знову й знову бували й бувають усюди.

Як повелася Єва?

Її звів і ошукав брехун і людиновбивця. Коли Бог потім звернувся до неї, вона вказує на того, хто мав найбільшу провину: на змія.

> *[Буття 3:13, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І Господь Бог сказав жінці: Що ти зробила! А жінка сказала: **Змій обманув мене, і я їла.***

Єва відмежовується від змія, звинувачує його. Великий переступ, яким Єва зрушує лавину, стався через звабу. І вона визнає, що їла. Її поведінка набагато краща, ніж Адамова. Міру її переступу не можна порівняти з його.

«Бог запитав жінку, як описано в Буття 3:13: «Що ти зробила?» ***Вона відповіла Богові без викрутів. Вона відповіла Богові без докорів. Вона говорила зовсім інакше, ніж чоловік.*** Вона вже не дала себе обманути. Можливо, їй усе стало ясно, коли вона почула, як Бог розпитував чоловіка. У кожному разі тепер вона бачила, що сталося. У своїй новій мудрості вона розпізнала зло і сказала: «Змій звів мене, і я їла». Цією відповіддю вона викрила лихого змія як джерело свого

обману. І вона визнала зло, яке вчинила, коли була обманута, — «і я їла». Чи вчинила вона ще більше зла, як щойно зробив чоловік? Ні. Чи звинуватила вона чоловіка, що був із нею? Ні. Чи звинуватила вона Бога? Ні. Проте те, що Біблія розповідає нам про неї, — не те, як її часто зображують. І це хибне зображення існує вже дуже давно».[3]

В Едемі кожен відкусив шматок. Але міра їхнього непослуху була різною. Те, що відбувалося в серці кожного, не було однаковим.

Адам реагує просто-таки зухвало, ба гірше — звинувачуючи:

> *[Буття 3:12, переклад з німецької Біблії Elberfelder] І людина сказала:* ***Жінка, яку Ти дав мені, вона дала мені з дерева, і я їв.***

Адам спершу перекладає провину на Єву. І на Бога. Це просто-таки звинувачення проти Бога, ніби винен Сам Творець. Цим він стоїть ближче до змія, ніж до Бога. Єва стоїть ближче до Бога, ніж Адам. Тож у ці хвилини Єві належить і важливіша роль: вона матиме насіння (не Адам), яке все оберне і стане підставою для нового й кращого Едему. Там, де вже не буде спокусника.

Спокусник

Змій після свого нападу не може втекти. Бог говорить зі змієм і каже йому: Ти знаєш, що в тебе тепер проблеми! Я чув, що щойно сказала жінка. І її слова були правдиві. Ти збрехав їй і ошукав її, а вона щойно викрила твої вчинки. Я підтверджую її і тебе як супротивників. Ти жалитимеш її нащадка в п’яту. Але її нащадок знищить тебе. Твою голову.

Сатана був спокусником. Він звів і жінку, і чоловіка.[4] Єврейський текст Буття 3:1-5 показує, що щоразу, коли він каже «ви», він уживає займенники множини. Іншими словами, він звертав свої слова не лише до жінки. Він казав «ви-двоє», «ви-всі», «ви-обоє». І чоловік був поруч і чув, що він казав.

Він нападає на Бога й перекручує правду! Він заперечує, що їх справді створено на Божий образ і подобу. Він робить зустрічну пропозицію: їжте цей плід, і тоді ви будете, як Бог. Він удає, ніби пропонує їм добре знання. А насправді він пропонує, щоб вони пізнали добро і зло![5]

Підсумок

Сподіваюся, бодай почасти стало ясно, як по-різному тлумачили слова до Єви. Через те чи інше тлумачення, тобто через ті чи інші окуляри тлумачення, новозавітні тексти про Єву набувають певного «відтінку». Це лише два уривки:

> *[2 Коринтян 11:2-3, переклад з німецької Біблії Elberfelder] Бо я ревную про вас Божою ревністю; адже я заручив вас одному чоловікові, щоб поставити вас перед Христом як чисту діву. Але боюся, щоб, як змій звів Єву своєю хитрістю, так і ваші думки не зіпсувалися й не відвернулися від простоти щодо Христа.*
>
> *[1 Тимофія 2:12-15, переклад з німецької Біблії Elberfelder] А жінці я не дозволяю ні навчати, ні панувати над чоловіком, а бути в тиші, бо Адама створено першим, потім Єву; і Адам не був обманутий, а жінка, обманута, впала в переступ. Але вона буде спасена через народження дітей, якщо вони перебуватимуть у вірі, любові й святості з розсудливістю.[6]*

Бути зведеним — реальна небезпека. Єва — приклад цього. Не тому, що жінок легше звести. Цього з тексту не видобути. Вона — переконливий приклад того, як таке може відбуватися. Бути зведеним і обманутим — це не жіноча проблема, а людська. Погляньте, як ці слова вживаються в Новому Завіті: там завжди йдеться про всіх — про чоловіків і жінок.

Відповідальність за гріхопадіння мусить узяти на себе Адам. Єва була жертвою (і, звісно, все ж відповідальною). Адам був кривдником. Він згрішив «зухвало, піднятою рукою». З розплющеними очима і добре знаючи Божу заповідь, він з'їв плід. Він, а не Єва, стає головою занепалого людства (Римлян 5; 1 Коринтян 15), хоча вона — мати всіх живих.

«Коли Бог судить трьох біля дерева, Він у Своїх словах суду ставить чоловіка поряд із сатаною.[7] Бог поводиться з жінкою окремо від цих двох бунтівників, бо вона не бунтує навмисно. Вона стає непослушною лише після того, як її звели».[8]

Те, як ми тлумачимо Єву, її вчинок і слова, позначається на тому, як ми дивимося на жінок. Для цього й задумано цей текст: ще раз по-новому поглянути на самий початок.

Hans-Jörg Ronsdorf, 25 травня 2021 р. hj-ronsdorf@t-online.de

---

Примітки

1. Fleming, Bruce; Fleming, Joy; Hagemeyer, Joanne. The Book of Eden, Genesis 2-3: God Didn't Curse Eve (or Adam) or Limit Woman in Any Way. Версія Kindle, с. 96.
2. Fleming, The Book of Eden, с. 33.
3. Fleming, The Book of Eden, с. 56.
4. Коли Павло двічі каже, що Єву звели, то це тому, що вона перша говорила, реагувала й діяла (2 Коринтян 11:3; 1 Тимофія 2:14).
5. Пор. Fleming, The Book of Eden, с. 54.
6. Про цей вірш я докладно писав (у моїй книжці «Жінки, простіть нам!» (*Frauen, vergebt uns!*), розділ 6.3): це не всезагальна заборона жінкам навчати, а конкретна проблема в Ефесі, де Тимофій отримав це Павлове послання. Павлове застереження таке: хтось — жінка чи чоловік, — кого не навчили і хто не навчився, не повинен, а точніше не може, навчати інших. Ні на зібранні, ні деінде. Бо в другому посланні він ясно каже: [2 Тимофія 2:2] «І що чув ти від мене при багатьох свідках, те передай вірним людям (грецькою: anthropos; люди: чоловіки й жінки), які будуть здатні й інших навчити», — чи то на зібранні, чи просто в будь-якому місці для будь-яких слухачів, що хочуть учитися. Цим словом Павло не суперечить сам собі, коли тут закликає жінок навчати; навпаки, це показує, що в Ефесі проблемою була одна жінка чи кілька жінок, так само як нею могли бути й чоловіки (але в цій ситуації цього не було).
7. Це видно й зі схожості слів, звернених до змія й до Адама.
8. Fleming, The Book of Eden, с. 110.